

Natuurlijk, luitenant-generaal John Paul Stapp, medisch deskundige van de Amerikaanse luchtmacht, is een kránige kerel. Er zullen niet veel mensen zijn die zich beschikbaar stellen voor proeven, waarmee hun leven gemeoid kan zijn. U weet het wellicht: kolonel Stapp heeft met een raketslee-opper een snelheid van rond 1017 kilometer per uur bereikt en daardoor een nieuw wereldsnelheidsrecord te land gestigd. De opzet van deze proef was te gaan, welke weerstand het menselijke lichaam biedt tegen opvoering der zwartekracht. Stapp liet zich onderwerpen aan uiterste versnelling en plotselinge afremming van die snelheid. Zó kon men constateren wat er gebeurt met iemand, die uit een vliegtuig met zijn schietstoel wordt weggeschoten op een hoogte van meer dan 10.000 meter. Ook zullen deze proeven van betekenis blijken voor toekomstige pogingen om de aarde per raket te verlaten en (letterlijk) naar de Maan, Venus of Mars te gaan. Nogmaals: natuurlijk is kolonel Stapp een moedig mens en zijn 'n proeven van betekenis voor de verdere ontwikkeling van het aardse- en interplanetaire verkeer. Maar onontkoombaar rijzen de vragen: „Welke zin hebben deze proeven, wat dragen zij bij tot het menselijke geluk, tot bevordering van betere verstandhouding der mensen onderling, voor het behoud van de toch immer broze vrede?“. De steeds verder om zich heen grijpende techniek dreigt dergelijke vragen en de antwoorden daarop volkomen in haar slagschaduw te stellen, de mens — haar schepper — met haar geweld te overspoelen en hem uiteindelijk te vernietigen. Steeds helderder moeten wij ons dit bewust worden, opdat wij aan dit gevaar het hoofd kunnen bieden. Want denkt U nu niet dat Stapp's offergezindheid in de eerste plaats betere inter-menselijke verhoudingen bevordert, wél de opvoering der techniek, die helaas meestal primair ten goede komt aan een nóg verder geperfectioneerd militair apparaat. En wie zou durven beweren dat dit bij uitstek geschikt is voor het hoeden van dat beetje vrede op aarde?

MENS en Wereld

Schweitzer en de vrede

Niet lang nadat U dit nummer van „M. en W.“ onder ogen krijgt zal Albert Schweitzer tachtig jaar worden. Elders in dit blad vindt gij een artikel over hem. Op deze plaats gaat het er mij om enige kritische kanttekeningen te maken bij de redevoering die Schweitzer deze herfst in Stockholm heeft gehouden, toen hem de Nobel-prijs voor de vrede — toegekend in 1952 — werd uitgereikt.

Eerlijk gezegd heb ik niet goed begrepen waarom deze grote Europeaan deze prijs heeft willen aanvaarden, evenmin als ik goed begrepen heb waarom nu juist hem die prijs werd toegekend. Omdat hij de grootste van de levende Bach-vertolkers is op het orgel? Waarschijnlijk toch niet. Omdat hij al zijn energie en liefde heeft dienstbaar gemaakt om lijdende zwarte mensen in Lambarene te helpen? Dan zouden alle grote, opofferende en hardzwoegende medici voor een vredesprijs in aanmerking komen. Omdat hij een paar indrukwekkende en grootse boeken heeft geschreven over ethiek? Ik zou het werkelijk niet weten. Het zou, naar mijn bescheiden mening, beter zijn om deze prijs, zolang de wereld zo tot de tanden bewapend is, zolang een groot gedeelte van de knapste natuurkundigen is ingeschakeld om de atoomsplitsing in dienst te stellen van oorlogsgod Mars, niet uit te reiken, daarmee te wachten tot er ontspanning was getreden tussen Oost en West en er weer een sprankje te zien was van een internationale rechtsorde, waarbij de verschillende landen zich zouden neerleggen bij rechtsregels, zoals die golden voor individuen.

Ik kan wel begrijpen dat Schweitzer het geld heel goed kan gebruiken om de ziekenhuizen in Lambarene te herstellen en de medische outillage te verbeteren, maar dat Schweitzer nu juist bij uitstek een grote bijdrage heeft geleverd om de geest van militair geweld te verzwakken of dat hij het nu juist is geweest om het wantrouwen in de wereld te verkleinen, of dat hij nu juist de verfoeilijke irrationele stromingen van het nationalisme heeft bestreden, daar zet ik vraagtekens, en ik doe dat zonder iets af te doen aan de grootheid van deze man.

En waar men dan ook voor kon vrezen

is gebeurd: Schweitzer heeft in Stockholm niet anders kunnen doen dan fraaie, opgepoetste en zeer vanzelfsprekende dingen zeggen, dingen die niemand ontkent en waar niemand tegen is, maar waar niemand een dieper inzicht van ontving. Schweitzer heeft frazes verkondigd, want frazes zijn het om te beweren dat de staatslieden fouten hebben gemaakt en nog maken; een fraze is het om te zeggen dat alleen de ethische kracht de vrede kan brengen en dat de Volkerenbond en de V.N. dat niet hebben gekund. Een fraze is het om te beweren dat de geest haar spankracht heeft verloren, want nergens heeft Schweitzer verklaard wat hij onder „de geest“ verstaat.

En de allerstuitendste fraze zei hij toen hij beweerde dat de oplossing van het oorlogsprobleem ligt in de verwerping van de oorlog op ethische gronden. Ja, wis en waarachtig dat wisten wij wel. „De enige oorspronkelijkheid, die ik voor mij opeis, is dat in mij deze waarheid vergezeld gaat van de zekerheid, welke is voortgekomen uit de gedachte, dat de geest in onze tijd in staat is om een nieuwe mentaliteit te scheppen, een ethische mentaliteit.“

En als Schweitzer nu maar enigszins nad aangegeven hoe dat dan zou kunnen en hoe dat te bereiken zou zijn, dan had hij inderdaad een bijdrage geleverd, maar nu is het bij woorden, woorden en woorden gebleven. Ik zal de laatste zijn om te betwisten dat Schweitzer in Afrika een vredeswerk heeft gedaan en nog doet, ook niet dat hij een figuur van zeldzaam groot formaat is, en ik beweer dan ook dat hij niet veel anders kon zeggen dan hij in Stockholm gedaan heeft, maar dat hij een positieve bijdrage heeft geleverd tot de oplossing van de tegenstellingen tussen Oost en West, dat durf ik te betwijfelen.

En voor allen die iets meer verwachten dan goedbedoelde woorden om de mensheid te verlossen van de verlammende angst voor een derde wereldoorlog, was zijn rede een grote teleurstelling. Het ontbreekt immers niet aan miljoenen en miljoenen mensen van goeden wille? Voorlopig zou ik de stelling willen verkondigen

(Zie verder pag. 2)

KRITISCH ALLERLEI

ENIGE tijd geleden heeft het Italiaanse Constitutionele Hof een opvallende uitspraak gedaan. Naar onze smaak is deze uitspraak niet anders dan gerechtvaardigd en normaal te noemen. Maar in Italië zullen velen er wel anders over denken! Aanleiding tot de uitspraak was een conflict tussen de Italiaanse regering en een Protestants kerkgenootschap, waarbij de Protestanten allerlei moeilijkheden in de weg werden gelegd. Thans is bepaald, dat het kerkgenootschap volledige vrijheid heeft om zijn zendingsactiviteit voort te zetten. „Het Parool” (26/11) merkt hierbij o.m. op:

„Het Italiaanse episcopaat heeft in Februari van dit jaar in een herderlijk schrijven gezegd, dat „de verspreiding van het protestantisme in Italië een bedreiging vormt voor de geestelijke eenheid van de Italianen terwijl het duidelijk ten voordeel strekt aan het atheïstische communisme”. Vooral deze laatste brutale beschuldiging moet voor alle protestanten in en buiten Italië bijzonder beledigend worden genoemd. Bovendien bevat zij een aperte onwaarheid, want niemand zal in gemoede willen ontkennen, dat het communisme juist onder de katholieken in Italië grote aanhang heeft. Natuurlijk zou het onredelijk zijn hiervan het katholieke geloof als zodanig een verwijt te maken. De oorzaken liggen waarschijnlijk in het feit, dat de katholieke praktijk, vooral op sociaal gebied, verre van fraai genoemd kan worden. Zo ergens dan blijkt wel in Italië, dat het uiterlijk belijden van het katholicisme geen waarborg biedt tegen het communisme, evenmin als het belijden van de Islam of van welke godsdienst dan ook...”

(Vervolg van pag. 1)

dat de mensen die de vredespijs te vergeven hebben deze zouden moeten toekennen aan de H-bom, want door dit wapen worden de regeerders geconfronteerd met het beeld van een vernietiging waar vriend noch vijand gespaard zal worden en waar allen die menen dat hun systeem het heil te geven zich nog wel eens zullen bedenken voor ze dit wapen zullen gebruiken.

Niets is zo geschikt om het gevoel van saamhorigheid te versterken dan een gemeenschappelijke vijand. Die vijand is de gruwelijkheid van de moderne wapenen. Dat is de realiteit en wat Schweitzer voor oplossing geeft is irreëel, want er is een groep mensen in de wereld die Schweitzer en diens theorieën, die geest en vrijheid, die democratie en recht vertalen in hun taal en deze zaken, zoals wij die zien beschouwen als de laatste stuip trekkingen van een aftands systeem. B.

NATIONALISTISCHE ideologieën hebben een taai leven, niet alleen in West-Europa en de Sowjet-Unie, maar ook in Amerika. Einstein heeft het nationalisme terecht eens als volgt gedefiniëerd: „Nationalisme is een kinderziekte, het is de mazel en der mensheid.”

Wij signaleren dan ook met instemming de mening van de bekende Amerikaanse politicus George Kennan, die blijkens „De Groene Amsterdammer” (6/11) in zijn jongste boek hierover opmerkte:

„Onze nationale mythe heeft vorm gekregen in een agrarisch Amerika, dat niets gemeen heeft met het Amerika van onze dagen. Toch doordringt nog die mythe heel onze cultuur. Zij is onze toevlucht, gelijk de slecht aangepaste volwassene zich veilig voelt in zijn jeugdhervormingen. Blijven wij haar cultiveren, dan lopen wij het gevaar een provinciale natie te blijven, waarvan de intellectuele activiteit slechts een onbetekenend draaikolkje vormt in de stroom van het moderne denken in een wereld. Op intellectueel zowel als op demografisch gebied zal Amerika een cosmopolitische natie zijn of het zal niet zijn.”

Wij vragen ons af: Geldt dit niet voor iedere natie?

ENIGE malen vestigden wij reeds de aandacht op de moeilijkheden, die de protestanten in Spanje ondervinden. Dezelfde moeilijkheden ondervindt de Joodse Gemeenschap. In „Vrij Nederland” werd onlangs bovendien gewezen op de terreur, die tegen de vrijmetselaars wordt bedreven: „In November 1952 werden negentien Catalaanse vrijmetselaars te Barcelona gearresteerd. Zij werden gevangen gezet in de gevangenis van Carabanchel bij Madrid. De eerste weken, die zij in de gevangenis doorbrachten, werden zij aan de onwaardige brutaliteiten van een verhoor door de beruchte Policía Armada blootgesteld. Een hunner, de advocaat Sr Jose Pladó Mas trachtte zelfmoord te plegen door uit een raam te springen; hij brak alleen maar zijn benen. Na een tijd in het hospitaal te hebben doorgebracht, werd hij opnieuw gevangengezet; thans zit hij in de psychiatrische afdeling der gevangenis. Tegen de betrokkenen zijn straffen geëist van twaalf tot dertig jaar hechtenis.”

IN de „Nieuwe Rotterdamse Courant” (26/11) trof ons een verslag van een lezing, die de Nederlandse psychiater dr Meerloo in New York had gehouden. Dr Meerloo heeft een bijzondere studie gemaakt van de methoden, die in totalitaire staten gebruikt worden om de onafhankelijke reacties en het vrije oordeel van

de menselijke persoonlijkheid te vernietigen.

„Spr. wees erop, dat evenals bij de Inquisitie weleer het bij de moderne vervolging voor alles gaat om het publiek dat de marteling aanschouwt: de strategie van de angst brengt alles en iedereen ten onder. De afbraak van de enkele persoon doorloopt verschillende fasen, en wordt natuurlijk niet alleen op vijanden toegepast. In Rood China moeten studenten nauwkeurig dagboek houden, dat zij dan in het openbaar hebben voor te lezen. Voorts is er de nooit af latende propaganda en de eindeloze redevoering, die de weerstand breken. Het meest effectieve middel om bekentenissen af te persen, bleek bedreiging van verwanten en vrienden te zijn. Hiermee trapt de vervolger namelijk op de onbewuste schuldgevoelens in de vervolgte ten opzichte van hen, die hem nastaan. Hier vindt men ook de eigenlijke grond van het ganse totalitaire systeem: de vervolger projecteert zijn eigen verborgen schuld en zijn eigen angst in de vervolgte; diens confessie betekent zijn eigen verlossing.”

Het maandblad „Zuid-Afrika” (Uitgave De Bussy, Amsterdam) is ontevreden over „Vrij Nederland”. Dit blad had critiek uitgeoefend op de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika en dat is „Z.A.” niet naar de zin. Natuurlijk moet het toegeven, dat er misstanden zijn. „Zuid-Afrika” komt dan met enkele wel zeer zwakke argumenten:

„Het is ook zo, dat er mensen in Zuid-Afrika worden gevonden, die een zwarte niet in de eerste plaats naderen volgens de eisen, die de menselijke waardigheid stelt. Wie onzer kan zeggen, dat zijn eigen samenleving, waar de verschillen heel wat minder sterk spreken, niet ook zulke onmaatschappelijke krachten kent..... Als er in Zuid-Afrika „apartheid” wordt bepleit, dan gebeurt dat uit de overtuiging, dat daar-

in voor wit en zwart het beste is gelegen dat bereikbaar is.”

Tot zover „Zuid-Afrika”. Wij hebben toch wel sterk de indruk, dat deze „overtuiging” het meest rekening houdt met „wit”. Wij zijn nog steeds niet overtuigd van de weldaden van de apartheidspolitiek. Misschien is de Zuid-Afrikaanse regering zelf wel overtuigd van haar goed recht. Maar waarom dan die angst voor objectieve waarnemers? De Zuid-Afrikaanse regering heeft haar positie in deze aangelegenheden bepaald niet versterkt door botweg te weigeren een commissie van onderzoek van de Verenigde Naties toe te laten. Maar hierover hebben wij in het maandblad „Zuid-Afrika” niets gelezen.

In 1953 werd door de landen aangesloten bij de Raad van Europa de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens ondertekend. Deze conventie is een verdrag en is dus bindend voor de ondertekenaars. De conventie garandeert o.m. vrijheid van geweten, van godsdienst en meningsuiting. Ook Italië heeft deze conventie ondertekend. In hoeverre men zich aan de verplichtingen, die de conventie oplegt, houdt blijkt helaas maar al te duidelijk uit een artikel in „Trouw” (18/12), waarin het een en ander wordt verteld over een onderhoud met een vertegenwoordiger van de Italiaanse protestantse Waldenzensynode. De Waldenzen wilden in Napels een nieuw hospitaal laten bouwen. Nadat de fundamenteen gelegd waren, kreeg men een verbod tot verder bouwen, daar het gebouw het uitzicht te veel zou belemmeren. Werkkampen in Umbrië werden eveneens verboden. Als motief gaven de autoriteiten op: mogelijke onzedelijkheid, terwijl bovendien de aanwezigheid van protestanten in Umbrië (het land van Franciscus van Assisi) een belediging voor de nagedachtenis aan deze grote heilige zou zijn.

Eens had ik wensen
waar ik luid van sprak
als andren keken
naar mijn felle ogen.
Eens had ik wensen
die ik in een nacht,
als ieder sliep, verborg
en ze met vrome zorg
achter het slot sloot
van mijn kleine hart.
Nu is de sleutel zoek
en in het hoofdstuk van het levensboek
dat ik nu lees
daar staat geschreven:
zo'n sleutel wordt niet teruggegeven.
Ben ik ontredderd,
arm, gebleven,
of werd mij nu pas
iets gegeven?

MEIA KAAS—ALBARDA

NIEUWJAARSBRIEF VAN HET HOOFDBESTUUR:

Weinig ontspanning in de wereld

Opnieuw wendt het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond zich tot het Nederlandse Volk met een boodschap bij de aanvang van het nieuwe jaar. En wederom moeten we allereerst uiting geven aan onze verontrusting over de ontwikkeling der verhoudingen in de wereld. Mag men de deskundigen geloven, dan is het directe oorlogsgevaar niet groter dan in voorafgaande jaren. Maar van werkelijke ontspanning is evenmin iets te bemerken. De tegenstelling Rusland—Amerika blijft de wereldpolitiek beheersen, de spanning tussen de Aziatische en de Westerse landen is niet verminderd, de rassentegenstellingen nemen vooral in Afrika zienderogen toe. En bij dit alles komt dan nog de dreiging van de atoomenergie. In dit verband denken we niet alleen aan de bijna onvoorstelbare uitwerking van de H-bom, noch uitsluitend aan de verschrikking van de atoombommen in het algemeen. Maar de ontwikkeling van de atoomenergie, ook voor vreedzame doeleinden stelt ons voor vragen, die geen ernstig mens onverschillig kunnen laten. Voor het onschadelijk maken der gevaarlijke radio-actieve afvalstoffen heeft men tot dusver nog geen oplossing gevonden. Het doordringen van de lucht met radio-actieve deeltjes schijnt voor de gehele mensheid een bedreiging te vormen van tot nu toe ongekende aard. Het lijkt er soms op dat we, als de toverleerling uit de fabel, krachten hebben opgeroepen, die we niet meer kunnen bezweren.

Er is dan ook waarlijk reden tot ernstige ongerustheid, ook zonder dat men politieke of militaire overwegingen in aanmerking neemt. Wij verhalen ons overigens niet dat juist door die politieke en militaire verhoudingen het probleem zo gecompliceerd geworden is, dat het buiten die sfeer om nauwelijks voor oplossing vatbaar is. Maar aan de andere kant hopen wij vurig, dat geen der betrokkenen ook maar een ogenblik de noodzaak van zulk een oplossing uit het oog zal verliezen, omdat het voor allen, ongeacht ras of machtsgroepering, een levens-noodzaak geworden is. Wij achten de betekenis van het humanisme in Nederland en in de wereld nog te gering, dan dat wij tot de hierbedoelde oplossing op directe wijze iets anders zouden kunnen bijdragen, dan dit naar wij hopen haast overbodige, waarschuwendende woord. Maar niet genoeg kan er op gewezen worden, dat iedere gerustheid op dit punt bij hen die meer macht en invloed genieten dan wij, onze ongerustheid slechts kan vergroten.

Intussen kunnen wij indirect ook ons deel bijdragen tot de beheersing der krachten, die door onszelf zijn opgeroepen. Het is naar humanistische overtuiging niet de wetenschap op zichzelf die aansprakelijk gesteld kan worden voor de bedreigingen der atoomenergie, maar de wetenschap, die slechts ten halve verstaan en onverantwoord toegepast wordt. Humanisten verwachten van de wetenschap dat zij ook wegen zal wijzen waarlangs wij onze levensverhoudingen dienstbaar kunnen maken aan een verrijkende ontplooiing van ons bestaan. Maar zij kan niet méér dan wegen

wijzen; de beslissing om die ook te begaan is een zaak van onze verantwoordelijkheid en niet van wetenschap. En op dat terrein ligt dan ook onze indirecte taak, een niet aflatend beroep op het verantwoordelijkheidsbesef van ieder mens om naar zijn inzicht en zijn mogelijkheden bij te dragen aan een menswaardige samenleving.

Ook daarvoor biedt de huidige wereld aanknopingspunten. Voor het eerst in de geschiedenis is het welzijn van de gehele mensheid binnen de gezichtskring van de praktische politiek getreden. Kwesties als steun aan onontwikkelde gebieden, boven-nationale economische samenwerking, en praktisch medeleven met vluchtelingen en ontheemden, zijn feitelijk aan de orde gesteld. Wij beseffen zeer wel, dat allerlei zelfzuchtige en enghartige motieven zich ook daarvan trachten meester te maken, maar het is juist met het oog daarop onze taak het gevoel van verbondenheid te versterken, de bereidheid om van groepsbelangen af te zien te vergroten, en het verantwoordelijkheidsbesef te verdiepen. En dat niet alleen door steeds opnieuw daarop te wijzen, maar vooral ook door de krachten te wekken, waardoor de mens bewust en weerbaarder zijn plaats in het bestaan vermag in te nemen.

Dat is de taak, waarvoor de humanistische beweging zich bij uitstek gesteld ziet: niet alleen met het oog op de wereldsituatie, maar evenzeer met het oog op de nationale en persoonlijke verhoudingen, waarin ieder mens geplaagd is. Dit bepaalt het eigen karakter van die humanistische beweging: om in eigen sfeer de individuele mens te benaderen in zijn moeilijkheden en levensvragen, tenminste de krachten te activeren die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren. De persoonlijke toewijding en de materiële offers, die dat vergt worden gevraagd en verleend uit kracht der humanistische levensovertuiging. Deze heeft het mogelijk gemaakt dat in negen jaar tijds een reeks van organen en instellingen op humanistische grondslag hun taken hebben aanvaard, waarvan het Verbond thans meer dan tien-duizend leden telt, en Humanitas meer dan acht en een halfduizend.

Niets heeft ons daarbij echter meer tegengestaan dan sectarisme. In tweeërlei opzicht. De humanistische beweging heeft enerzijds er al deze jaren naar gestreefd meer tot uitdrukking te brengen dan de toevallige wensen en verlangens van haar leden; steeds heeft zij ook gepoogd te representeren wat honderdduizenden buitenkerkelijken beweegt. En anderzijds heeft zij ook geweigerd zich te laten inkapselen in het zogenaamde zuilensysteem. Uiteraard meent zij een karakteristieke geestesrichting binnen ons volksleven te vertegenwoordigen en daarop haar werkzaamheden van levensbeschouwelijke aard te moeten baseren. Maar zij denkt er niet aan scholen, culturele organisaties, vakverenigingen, politieke partijen, en wat dies meer zij een humanistisch stempel op te drukken. De breedst mogelijke samenwerking op alle terreinen van het praktische leven is niet alleen verenigbaar met de humanistische levensovertuiging, maar moet zelfs als een eis ervan worden beschouwd.

Juist daarom hebben wij het diep betreurd dat in de loop van dit jaar de kloof tussen de volksdelen zoveel dieper schijnt te zijn geworden, dat men zich soms wel moet afvragen of men nog wel spreken mag van het Nederlandse volk, en of de term „Nederlandse volks-

delen" niet beter de werkelijkheid uitdrukt. Met zorg herinnert men zich dan de spreuk die het verzoenend en bindend element tot uitdrukking bracht in de wordingsjaren van onze natie en daardoor de geestelijke grondslag karakteriseert van ons volksbestaan: Eenheid in het noodzakelijke, vrijheid in het onzekere, en in alles de liefde. Zijn we niet ver van dit uitgangspunt afgedwaald, en daarmee van de Nederlandse traditie, als de belijders der verschillende overtuigingen elkaar nog slechts zouden kennen uit de caricaturen, die bekrompen voorlichters van andersdenkenden ontwerpen? Niet alleen uit overwegingen van menselijke verbondenheid en uit behoefte aan wederzijdse verrijking mogen we elkaar niet loslaten, maar evenzeer in het besef van de gevaren waaraan ons volk is blootgesteld mogen we de zinspreuk „een-dracht vormt onze kracht" niet tot een aanfluiting maken.

Wij willen niets liever dan onze bijdrage leveren aan deze geestelijke volkskracht. Door een centrum te vormen van bezinning en bezieling, waarin de verlangens van tallozen constructief en productief worden. Een ontmoetingspunt ook, waar het gesprek gaande blijft tussen behoudende en vooruitstrevende buitenkerkelijken. In het besef dat een gemeenschappelijke levensovertuiging grondslag en maatstaf dient te zijn voor verschillende inzichten, die in alle verscheidenheid toch meer gericht zijn op een gezamenlijke taak. Want hoewel wij de noodzaak van de worsteling om waarheid niet graag zouden ontkennen, mag in dit tijdsgewricht evenzeer de nadruk gelegd worden op datgene wat aanhangers van één levensovertuiging verbindt ondanks alle filosofische en politieke verschillen. Zoals in een ander vlak datgene wat ons bindt evenzeer aandacht verdient als datgene wat ons scheidt in de ontmoetingen der levensovertuigingen.

Op deze opvatting is de positieve opvatting van het moderne humanisme in ons land sinds de oorlog georiënteerd geweest. Het stemt tot voldoening, dat wij op die wijze een eigen plaats in onze volksgemeenschap verkregen hebben; ook al is die plaats niet onbetwist en niet in ieder opzicht verzekerd. Wij doen niets liever dan op die plaats rustig verder werken aan onze taak. Natuurlijk zullen we onze aanspraken niet kunnen verloochenen. We denken hierbij bijvoorbeeld aan de onbevredigende toestand in het leger, waar humanisten zich een kinderachtige achterstelling moeten laten welgevallen. We denken evenzeer aan het bekrompen machtsmisbruik, waarvan Humanitas in sommige gemeenten van ons land het slachtoffer is. Maar na wat we gezegd hebben in ons geschrift „Het Humanistisch Verbond antwoordt op het rapport van het Centrum voor staatkundige Vorming" hebben wij geen behoefte aan verdere polemieken. Te veel reeds is de aandacht afgeleid van onze eigenlijke werkzaamheden.

Te midden van het rumoer der discussies dreigt wel eens vergeten te worden van hoeveel betekenis deze, ondanks hun beperktheid en gebrektheid, toch zijn. In vele plaatsen van ons land worden per jaar ongeveer tweeduizend buitenkerkelijke patiënten die daartoe de wens te kennen geven, regelmatig bezocht in ziekenhuizen, sanatoria of thuis. In de arbeiderskampen hebben onze twintig raadslieden regelmatig contact met ongeveer vijfhonderd

(Zie verder pag. 4)

Besparing van werk en zorgen

HOEWEL de financiële positie van het Humanistisch Verbond nog geenszins rooskleurig is, valt toch met vreugde te constateren, dat de laatste jaren geen verdere achteruitgang plaats vond. Dat neemt echter niet weg, dat er in 1954 doorlopend een gebrek aan kasmiddelen was, waardoor aan de meest dringende verplichtingen maar al te vaak niet tijdig kon worden voldaan.

U kunt medewerken aan deze zeer ongewenste toestand een einde te maken door Uw contributie voor 1955 tijdig, d.w.z. vóór 31 Januari 1955 door middel van een girostorting of overschrijving aan de penningmeester van Uw gemeenschap te betalen. Indien U per maand of per kwartaal betaalt, wilt U het dan regelmatig doen?

Voor de abonnementsgelden 1955 voor „Mens en Wereld” (voor leden f 3,— en voor niet-leden f 5,—) geldt het volgende:

Degenen, die geabonneerd zijn op „Mens en Wereld” met uitzon-

dering van de leden van de federatie Amsterdam, wordt dringend verzocht het abonnementsgeld over 1955 één dezer dagen over te maken op postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond in Utrecht.

De leden van de federatie Amsterdam wordt verzocht het abonnementsgeld over te maken op rekening M 1000, Adm. „Mens en Wereld” van de gemeente-giro. De gemeente-giro is aangesloten bij de postgiro Nr. 13.500.

Ná 31 Januari zal over de abonnementsgelden per kwitantie beschikt worden. Dan zullen incassokosten in rekening gebracht moeten worden. Evenals bij tal van andere organisaties is het abonnementsgeld vooruit verschuldigd.

Indien U aan ons verzoek voldoet, bespaart U ons veel werk en veel zorgen.

F. VAN DEN BERKHOF

administrateur.

(Vervolg van pag. 3)

arbeiders per jaar, dat is een vijfde van de kampbevolking. Een eerste tiental raadslieden gaat zijn werk in de gevangenissen beginnen. Enkele tientallen raadslieden zijn plaatselijk werkzaam in de particuliere sfeer onder leiding van onze centrale raadsman. Enkele honderden personen per jaar vinden hun weg naar de bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden van Verbond en Humanitas in Amsterdam, Haarlem, Utrecht en Eindhoven. Daarnaast ontvangt het Thuisfront maandelijks duizenden militairen in zijn drie tehuizen, en organiseert het bezinningsweken en soldatenclubs; het Thuisfront orgaan heeft een oplaat van ca. 10.000. Om dan nog maar niet te spreken van het maatschappelijk werk op humanistische grondslag; de honderden voogdijkinderen, het kindertehuis Ellichem, de reclassering, de algemene maatschappelijke zorg, en de gezinsverzorging (met meer dan vierduizend aangesloten); bij dit alles zijn een vijftiental maatschappelijke werkers, een zeventig gezinsverzorgsters en gezinshulpen, alsmede honderden vrijwilligers betrokken.

Al deze werkzaamheden mogen zich verheugen in een groeiende belangstelling, ook al is het „nieuwte” er af. Dat bewijst de gestadige groei van arbeidsveld en ledentallen. Maar dat is ook nodig, want talloze taken liggen te wachten: vormingswerk, wetenschappelijke bezinning en voorlichtende arbeid, geestelijke verzorging en maatschappelijk werk, en de zich ontwikkelende internationale verbanden, vereisen steeds meer medewerkers en middelen. Daartoe menen wij ook nu weer een beroep te mogen doen op allen, die zich humanist voelen, om niet afzijdig te blijven maar zich aan te melden en mee te werken. Want ieders steun, ieders bijzondere kwaliteiten zijn vereist om niet beneden de maat te blijven van onze verantwoordelijkheden. Daarom menen wij

een beroep te mogen doen op U die dit hoort of leest, want als het om verantwoordelijkheid gaat, dan tellen geen 20.000 leden en ook geen 10.000, dan telt er maar één, en dat is ieder voor zich. Men zegt dat wij in een beslissende tijd leven; laat dan niemand van ons halfslachtig blijken.

En wat dit nieuwe jaar betreft: moge het een jaar zijn van wederzijds begrip en gemeenschappelijk gedragen verantwoordelijkheid, een jaar van werkelijke ontmoeting. En voor ieder persoonlijk een tijd, waarvan hij bij de volgende jaarwisseling kan zeggen: ik heb haar niet tevergeefs beleefd.

Kerstkamp in „De Ark” was voortreffelijk

Nimmer hadden zich zoveel deelnemers aangemeld voor het Kerstkamp op „De Ark” als deze keer. Enkelens moesten — voor ’t slapen — bij geestverwanten in Nunspeet worden ondergebracht, voor velen was helaas geen plaats. Hoewel de traditionele Kerstkamplider Terlingen ziek was is het kamp toch voortreffelijk geslaagd dank zij Chris Bosman, die een alleszins waardige vervanger bleek. Pols hield op de eerste Kerstdag een rede, zijn kinderen omlijstten deze met blokfluitspel. Het Kerstdiner was, volgens velen, alleen al het deelnemersgeld waard. De bonte avond er na werd geheel door eigen mensen gevuld. Op de Tweede Kerstdag voerde een gezamenlijke wandeling naar het militair tehuis van het Humanistisch Thuisfront in Vierhouten, dat aller bewondering afdwong. Een bijzonder moment was het concert ’s middags, dat leerlingen van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag gaven. Dit Kerstfeest is wel uitzonderlijk goed geslaagd.

„China”

Het is een verbazend moeilijke opgave om in een boek van een driehonderd bladzijden de geschiedenis van een volk als het Chinese in een land als China te beschrijven. Vooral als de opzet is een beschavingsgeschiedenis te willen geven, die dan dus een tijdperk van ca 4000 jaar moet omvatten over een volk dat feitelijk geen land, maar een werelddeel bewoont. In zijn woord ter inleiding schrijft de vertaler van René Groussets „China” (geschiedenis van een volk en een beschaving, vertaling J. A. Meyers, uitgave L. J. Veen, prijs f 15,—):

„Men kan niet volstaan met te zeggen, dat men in dit boek vindt de politieke, militaire en economische geschiedenis, zowel als de ontwikkeling van het denken en de kunst, want deze zaken worden hier niet los van elkaar beschreven in afzonderlijke hoofdstukken, maar steeds in hun onderlinge samenhang, zodat ze tezamen een kleurrijk beeld van China's geschiedenis vormen. In zijn methode die nooit tot een systeem verstart, wordt elk detail zorgvuldig op z'n juiste plaats in het geheel gebracht”.

Nu acht ik deze karakterisering van het boek wel wat al te mooi, maar er zijn zonder twiifel belangrijke hoofdstukken aan te wijzen waarvoor deze omschrijving zeer goed past. Het is verbazend jammer dat het boek in 1942 door de schrijver — die in 1952 overleed — moest worden afgesloten. Napoleon de eerste heeft indertijd gezegd: „China is een slapende reus. Laat hem slapen, want als hij wakker wordt, zal hij Europa op zijn grondvesten doen schudden”. Juist in deze jaren is China wakker geworden. Wat de revolutie van 1911 en de dertig jaren daarna niet hebben kunnen brengen, heeft de omwenteling van 1947—1949 gebracht, n.l. het einde van het nog steeds bestaande half-feodale stelsel waaronder de Chinese boer eeuwenlang gezocht heeft. Mogelijk dat in een tweede druk deze periode in een afzonderlijk hoofdstuk wordt belicht? Maar dan door iemand die de werkelijke betekenis van de laatste revolutie doorziet.

Een tweede verbetering is mogelijk door in het boek één, liefst twee uitklapbare kaarten op te nemen, één b.v. die op de periode van de strijdende staten betrekking heeft en een van het moderne China waar dan meteen de belangrijke handelswegen op aangegeven kunnen worden die nu o.a. in het laatste hoofdstuk wel besproken worden, maar waar de lezer zonder bijbehorende kaart weinig aan heeft. Tenslotte zal een overzicht van de belangrijkste perioden met bijbehorende jaartallenlijst de bruikbaarheid van het boek stellig vergroten zonder dat aan de eigenlijke tekst iets veranderd behoeft te worden.

Dit kan helaas niet gezegd worden van twee tekortkomingen die ik meen te moeten signaleren: de te geringe aandacht die besteed wordt aan de Chinese boer in zijn zo belangrijke dorpsgemeenschap (een van de frappante verschillen met onze Westerse wereld, waar de stad een veel gewichtiger plaats inneemt) en het nauw daarmee samenhangende Confucianisme. Vertaling en verzorging van de uitgave (illustraties!) zijn uitstekend.

P. SCHUT.

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

9 Jan.: prof. dr G. Stuijveling over:
„August Vermeylen, een groot humanist,
ter herdenking”.

16 Jan.: dr J. C. Brandt Corstius over
„Hoe bestaat 't'?”

ALBERT SCHWEITZER 80 jaar

IS er al niet, sinds Albert Schweitzer de Nobel-prijs verwierf, zoveel gepraat en geschreven over deze held van de dag, dat er moeilijk iets nieuws over te vertellen valt? Iets nieuws behoeft het ook niet te zijn, want vijf en twintig jaar geleden was dit nieuws reeds oud. Het was in 1928, — het jaar waarin Schweitzer de Goethe-prijs kreeg — dat een onzer toonaangevende dagbladen ietwat smalend sprak over deze „held van één dag”. Er komen immers zoveel populaire grootheden elk op zijn tijd beslag leggen op de publieke aandacht, dat men zoiets niet al te ernstig moet opnemen. Maar Albert Schweitzer is het niet vergaan als al die elkaar afwisselende filmsterren, liedjeszangers en sportkampioenen, waarvan de bladen vol staan, maar wier naam het volgende jaar is vergeten. Na vijf en twintig jaar leeft de wereld nog net zo geboeid met hem mee, en dit wijst wel op de heel bijzondere plaats, die hij inneemt.

Het levensverhaal van deze Elzasser, die op 14 Januari 1875 als domineeszoon werd geboren en door zijn buitengewone intelligentie en werkkraft doctor in drie faculteiten werd, is gauw verteld. Door een toevallige omstandigheid opmerkzaam gemaakt op de afschuwelijke omstandigheden, waarin de negers in equatoriaal Afrika verkeren, gaf hij het vooruitzicht op een roemrijke en winstgevende wetenschappelijke werkring in de beschaafde wereld op, om zich met opoffering van alle Europese gerieven als dokter te vestigen onder de primitieve „wilden” in het ontoegankelijke oerwoud. Daar is hij blijven arbeiden, met een onbegrijpelijke lichamelijke en geestelijke weerstand het hoofd biedend aan het slopend klimaat, de ontoereikende hulpmiddelen, de onkunde en onbetrouwbaarheid der bevolking en het beroep, dat deze dag en nacht op zijn belangeloze bijstand doet. Hoewel zijn tachtigste verjaardag nadert, voert hij daar in Lambarene onvermoeid zijn strijd verder tegen de tropische ziekten en kwalen; zijn strijd om de hygiëne in dit door onmacht en onwetendheid tot een folteringsoord vervallen gebied. En als hij een enkele keer naar Europa komt, is het om daar te werken met een ander hem óók nog geschenken talent: de muziek, die hem gelegenheid biedt om door het geven van orgelconcerten geld te vergaren voor het werk, waaraan hij zijn leven gewijd heeft.

Er zijn er, ook in onze kringen, die hem dit bestaan kwalijk nemen. Zij zeggen, dat een zó alzijdig begaafd man zijn talenten vergooit aan die negers, terwijl hij immers hier in de beschaafde wereld zoveel zou kunnen tot stand brengen voor de vooruitgang van de cultuur, op welker problemen hij krachtens zijn gaven zulk een bijzondere kijk heeft. Welk een steun zou deze man als geleerde, als sociaal expert, als politicus hier niet kunnen verlenen om de nijpende vraagstukken van onze tijd op te lossen! Waarom aan dat primitieve volkje uitsluitend al zijn aandacht besteedt?

JA, waarom? Het antwoord op deze vraag bewijst de bijzondere positie, welke Albert Schweitzer in onze hedendaagse cultuur inneemt. Zelf heeft hij dit antwoord gegeven. Hij doet dit werk niet

zomaar uit liefhebberij, noch uit wetenschappelijke belangstelling, noch uit liefdadigheid, maar louter omdat een zedelijke eis het hem gebiedt. Hij gaat tot de negers uit plicht. De cultuurvolken — zo denkt hij — hebben zich ten koste van de natuurvolken verrijkt en zij hebben de door hen behaalde schatten terugbetaald met syphilis, alcohol en ontvolking. De natuurvolken zijn blijven steken in hun onmacht en onkunde, terwijl de cultuurvolken zich technisch en wetenschappelijk tot de hoogste graad hebben ontwikkeld. De cultuurvolken hebben een zware schuld aan de natuurvolken terug te betalen; zij moeten hun voorrechten aanwenden tot heil van hen, die deze voorrechten missen.

Het eerste wat de onontwikkelde gebieden nodig hebben, is volgens Schweitzer niet de politieke vrijheid, want deze zullen ze niet kunnen hanteren, voordat ze zich economisch onafhankelijk hebben gemaakt. Ze moeten zich allereerst de hulpmiddelen leren verschaffen, die de cultuurvolken tot hun ontwikkeling hebben gebracht en ze moeten deze leren gebruiken.

Maar waarom dan deze in sommiger ogen ietwat zonderlinge methode gevolgd?

(Cliché: Rotterdams Parool)

Dit is, omdat Schweitzer in de persoonlijke daad een verlossing ervaart uit het collectieve schuldgevoel, dat de cultuurmens jegens de natuurmens bezit. Organisatorische arbeid is noodzakelijk, maar deze krijgt eerst waarde, nadat het individu er persoonlijk aan deel neemt. De betekenis van Schweitzers werk ligt behalve in de rechtstreekse resultaten voor de Afrikaanse inboorlingen, vooral in de indirecte invloed van zijn voorbeeld, dat de cultuurmens als een levend en duidelijk teken voor ogen staat. Tegenover de veelpraterij van het sceptisch en amoreel nihilisme stelt hij de ethische daad.

EN zijn daad is niet de spontane, onbekookte uiting van het sentiment, maar de uitkomst van een weldoordacht en bezonnen levensbeschouwing. In zijn boek over cultuur-filosofie — onder de nijpendste omstandigheden in het oerwoud geschreven! — vraagt hij zich af, wat de grondslag kan zijn van een redelijke levensleer. Tot het geheim van het wereldraadsel kan ook de grootste geleerde niet

(Zie verder pag. 6)

P. KRUG: PLUTARCHUS, een geestelijk raadsman uit Chaeronea (2)

Plutarchus staat allerm minst critiekloos tegenover de geestelijke stromingen van zijn dagen. Vooral Stoïcijnen en Epicuristen moeten het ontgelden. De hooghartigheid en de minachting voor de aardse genietingen, die Plutarchus bij sommige Stoïcijnen bemerkt, irriteerde hem. De Stoïcijnen roemen de Schepper en de Voorzienigheid, maar het goede der aarde minachten zij. Is het niet alsof iemand de gastheer prijst, die zijn vrienden heerlijke spijzen en zoete wijn voorzet en tegelijk de gasten critiseert omdat zij deze wijn drinken?

Het determinisme der Stoïcijnen is voor Plutarchus onbegrijpelijk. Al wat geschiedt is volgens de Stoïcijnen de wil van de natuur of van God, óók onze gebreken en deugden zijn er volgens de eeuwige wetten der natuur. Maar is het kwaad dan nog strafbaar en verdient de deugd dan nog beloning, zo vraagt Plutarchus zich af. Wanneer wij het boze bestrijden, bestrijden wij dan niet de God of de Natuur, die dit gewild heeft? Plutarchus vergeet hierbij echter, dat ook de Stoïcijnen een oplossing voor dit probleem zochten. Zij meenden een antwoord gevonden te hebben in de stelling, dat God geen macht over het kwaad heeft. In de „Hymne aan Zeus” van Cleanthes lezen we: „O hoogste koning, niets geschiedt buiten U, noch in de hemel, noch op aarde, noch in de zee, behalve wat de bozen doen in hun verdwazing.” Het is een oud probleem, waarmee ook onze hedendaagse theologen niet goed raad weten!

Psychologisch heel fijn is Plutarchus' strijdschrift tegen Epicurus en zijn volgelingen. Epicurus had verkondigd, dat de mens zich slechts moet richten op eigen

geluk en genot en dat het beter is zich te onttrekken aan wereldse verplichtingen. Dit vooral wekt de ergernis van Epicurus op: „Is dat voorschrift niet schandelijk? „Leef onoppgemerkt”: 't is alsof hij zegt: „pleeg inbraak onoppgemerkt”. Is leven dan iets schandelijks, zodat het voor alle mensen onoppgemerkt moet blijven? Ik zou veeleer zeggen: laat het zelfs niet onoppgemerkt blijven als gij slecht leeft: neen, laat men het merken, u berispen en u zo tot inkeer brengen. Blijf niet onoppgemerkt, anders heeft, zo gij een deugd bezit, niemand daar wat aan, of hebt gij een gebrek, dan wordt daar niets aan gedaan.”...

Vermaningen

„Doch zo gij aan de goeden de vermaning geeft van verborgen en onbekend te blijven, dan zegt gij tot Epaminondas: „voer geen leger aan”, tot Lycurgus: „maak geen wetten”, tot Thrasylus: „bestrijdt geen tyrannen”, tot Pythagoras: „doe niet aan opvoeding”, tot Socrates: „houd geen wijsgerige gesprekken”. Ja, Epicurus, dan zegt gij in de eerste plaats tot u zelf: „schrijf geen brieven aan je vrienden in Azië, werf geen makkers in Egypte, houd geen toezicht op de jongelingen in Lampsacus, zend geen boeken rond om aan al uw vrienden en vriendinnen uw wijsheid te vertonen, maak geen beschikkingen omtrent uw begrafenissen”... „Rustige rust, een stilzittend, werkeloos leven doet niet alleen het lichaam, maar ook de ziel verdwijnen. En gelijk verborgen wateren bederven, doordat er nooit de zon in schijnt en ze steeds stilstaan, zo worden bij een onbewogen leven ook de

aangeboren vermogens, zo die er zijn, bedorven en kwijnen weg.”

Verlegenheid en valse schaamte, veel voorkomende kwalen, vinden geen genade bij Plutarchus. Want, zo zegt hij, wanneer wij in de kleine dingen onze houding niet weten en durven te bepalen, hoe zullen wij dan handelen, waar het om belangrijker kwesties gaat: „Wees niet verlegen, geef er niet om dat hij je uitlacht, denk aan Xenophanes: toen Lasus de Hermonier hem laf noemde omdat hij niet met hem wou dobbelen, zei hij: ja in schandelijke dingen ben ik vreselijk laf en flauw. Of wel: je komt een babbelkous tegen, die je aanklampt en vasthoudt: wees niet verlegen, maar breek onmiddellijk het gesprek af en ga aan je werk. Zulke weigeringen en ontwijkingen, die ons tot fermheid oefenen tegenover onbeduidende verwijten, maken ons sterk tegenover groter verlokkingen...”

„Een nuttige oefening in fermheid is het ook om zelfs bij minder belangrijke zaken niet al te gul met zijn lof te wezen. Bijvoorbeeld: op een gastmaal van een vriend maakt een citherspeler slechte muziek, of een dure komediant verknoeit Menander; toch juicht en applaudisseert men: nu, dan is 't toch, dunkt mij, zo moeilijk niet om stil te zitten luisteren en niet tegen je overtuiging in karakterloos mee te prijzen. Want, als je hierbij je al niet goed kunt houden, wat zul je dan wel doen als die vriend zelf een slecht gedicht van hem zelf voordraagt of een nuchtere, onnozele redevoering? Dan zul je natuurlijk met de vleiers mee prijzen en toejuichen. Hoe zul je dus je vriend kunnen aanpakken als hij niet in woorden maar in daden misdrijft? Hoe zul je hem berispen als hij in zijn ambt, zijn huwelijk, of in de politiek niet doet zoals het behoort? Ik vind niet eens voldoende dat gezegde van Pericles die, toen een vriend hem verzocht een vals getuigenis voor hem af te leggen, waarbij een eed nodig was, zei: „Tot aan 't altaar ben ik je vriend”. Want hij is veel te dicht bij het altaar gekomen.”

Afkeer van vleiers

Plutarchus heeft een afkeer van vleiers. Kinderen van koningen en rijken werden op huichelachtige manier gevlaid en ontzien: „In de school vleit hen de meester door hen te prijzen, degene die met hen worstelt door zich te laten vallen, maar een paard, dat niet weet en er zich niet om bekommert wie regent is of burger, rijk of arm, werpt degene, die niet rijden kan, uit het zadel.” Natuurlijk was ook Plutarchus in verschillende opzichten een kind van zijn tijd. Maar hoever is hij soms ook zijn eigen tijd vooruit. Een opvallend voorbeeld is zijn actie voor een betere behandeling van de dieren. Plutarchus is evenzeer een vriend van dieren als een mensenvriend.

goed recht „cultuur” zal kunnen noemen. Aldus Schweitzer's levensleer.

En deze leer, belichaamd in de heldhaftige daad, wordt verkondigd door een man, die de eenvoud zelf is. Een sterke persoonlijkheid, maar wiens kracht niet die onbuigzame en hooghartige indruk wekt, waarmee sommige „grote mannen” hun omgeving afschrikken. Schweitzer kent de humor, is in de omgang een prettig, zachtmoedig en hartelijk mens, wars van alles wat aan „grootheid” herinneren zou. Hij doet, of alles gewoon is wat hij doet. En die bescheidenheid is bij hem geen pose. Harmonisch en natuurlijk vloeit zijn optreden uit zijn humane persoonlijkheid voort. Het is een voorrecht, zo iemand te mogen ontmoeten.

H. G. CANNEGIETER.

(Vervolg van pag. 5)

doordringen; wij kunnen dit buiten beschouwing laten, want om redelijk te leven hebben wij genoeg aan onze ervaring, dat al wat leeft streeft naar zelfbehoud en zich tegen vernietiging en beschadiging verzet. Dit brengt ons tot de conclusie, dat wij eerbied moeten hebben voor al wat leeft, want die levenswil is de wezenlijke levenswet. Het uitgangspunt van de ethiek ligt in dit beginsel besloten: alle leven, dat we kunnen bijstaan, helpen, en ons weerhouden om aan iets wat leeft schade te berokkenen. Door deze levenshouding geven wij met innerlijke zekerheid betekenis aan een werkelijkheid, die overigens op zichzelf misschien geen betekenis heeft. Op deze ethische wereld- en levensaanvaarding berust wat men met

Jan van Nijlen

N IET lang geleden is de Zuid-Nederlandse dichter Jan van Nijlen zeven-
tig jaar geworden. En dit feit moge
de aanleiding zijn — zoals verjaardagen
zijn — om de aandacht te vestigen op deze
lyricus in Vlaanderen. Het mag dan waar
zijn dat zijn dichtelijk palet niet alle kleu-
ren bevat, en dat van de kleuren die hij
hanteert de gedempte tinten overheersen,
maar wat een eenvoud, waarachtigheid,
menselijkheid en zuiverheid in deze ge-
dichten.

Van Nijlen is wars van alle uiterlijk-
heid, van alle vertoon en speelt geen enkele
rol in de kermis der ijdelheid. Hij leeft, hij
ziet, hij denkt na, hij verlangt, en vooral
hij is weemoedig om de vergankelijkheid
van alles. Als voor zijn evenknie in
Noord-Nederland, Bloem, is het leven
derven, is ouder worden het aanvaarden
van het feit dat de meeste idealen illusies
zijn, dat de grote opstandigheid uitblust,
dat het vuur der jeugd tot sintels en as
wordt en op dit punt gekomen begint het
aanschouwen met nieuwe aandachtige
blik. En dat is nu juist wat wij graag wijs-
heid noemen; het berustend aanvaarden
van het gemis en het tekort, zonder tot
bitterheid of sarcasme te komen. Zo be-
ziet Van Nijlen een bloem, zo beleeft hij
een herfst, zo ziet hij naar een menselijk
gelaat en men weet achter die blik een
leven van ervaring.

Evenals het onzinnig is om met woor-
den het mysterie van het zijn, waar wij
deel van uitmaken, te benaderen, te begre-
pen of te vatten, zo is het even ondoenlijk
om, in laatste instantie, door te dringen
met woorden en begrippen in de kleine
schepping van het gedicht. Er valt dan
ook niet anders te doen dan te wijzen op
het kunstwerk en, in het beste geval, iets
mede te delen over de structuur of de
achtergrond.

De meeste kunstwerken zijn een tot
vorm geworden ontroering of een samen-
vatting van inzicht waarin de persoon van
de kunstenaar zich uit en verhuult beide.
Tenslotte moet het voor zichzelf spreken.
Beter dan welke woorden ook is het
om een van Van Nijlen's gedichten hier

WINTER OP HET LAND

Reeds vuurt in mat en mistig inkarnaat
De lage zon te weinig en te zelden;
Duisternis komt en het vroegste uur is laat
Voor wie al de uren van den zomer telde.
Alleen prijkt nog op witberijmde velden

Het rapenloof, het laatste groen sieraad
Des najaars. Hoor, de zwarte raven melden
Den langen winter die nu komen gaat.

Giet olie in de lamp, ontsteek den haard,
Sluit al de deuren en de vensters dicht,
Staar door het raam naar den ontblaarden gaard.

Kijk naar uw vrouw, zie haar bemind gezicht,
Zoo leert gij hoe goed en beminnenswaard
Een dag kan zijn ook zonder kleur en licht.

IK denk er ZO over

H ET artikel „Amerikaanse visie” in „M.
en W.” van 13 November geeft mij aan-
leiding hieraan nog iets toe te voegen —
ook al in verband met de propagandistische
leuze, welke men de Amerikanen voorhoudt en
die spreekt van „s werelds nieuwe grote ge-
loof”. Toen ik ongeveer twee jaar geleden in
Salt Lake City arriveerde, heb ik o.m. contact
gezocht met humanisten. Toevallig maakte ik
kennis met de dominee van de Unitarian
Society, die mij zei zelf „humanist” te zijn, ter-
wijl hij verder mededeelde, dat zijn voorganger
in deze plaats, dr E. Wilson eveneens be-
hoorde tot de Humanistic Society. Voor de
goede orde zij medegedeeld, dat deze dr Wilson
dezelfde is, die in 1951 in Amsterdam het
Wereldcongres der Humanisten, als afgevaar-
digde van voornoemde society in Amerika be-
zocht en een boodschap voor het Nederlandse
volk van gene zijde van de oceaan bracht
door middel van de radio (V.A.R.A.).

Volgens mij behoeft het lanceren van boven-
bedoelde leuze, waar speciaal sprake is van
„geloof”, in het geheel geen verwarring te
wekken. Dr Harold Scott, die thans hier in

Salt Lake City de plaats van dr Wilson heeft
ingenomen, zich als gezegd „humanist” noemt,
houdt n.l. iedere Zondagmorgen „kerkdienst”,
welke wat de liturgie betreft maar heel weinig
afwijkt van die welke als normaal voor alle
kerken geldt. „Wij staan aan de linkerzijde van
de Remonstranten in Holland”, antwoordde dr
Scott mij op mijn vraag welke plaats de Uni-
tarians eigenlijk innemen wat betreft hun ziens-
wijze en levensbeschouwing.

Zelf een dienst in het kerkje van de Uni-
tarian Society meemakende trof mij alleen de
aankondiging van het „gebed”, welke thans
luidde: „Let us meditate” (laat ons mediteren).
De dienst werd verder opgeluisterd met muziek
en zang, terwijl dominee Scott na afloop een
koffieurtje aankondigde in een speciaal daar-
toe ingericht zaaltje. Ook hieraan heeft schrij-
ver dezes deelgenomen nadat hem verzocht
werd zijn naam op een papiertje op zijn jas
te willen prikken. Nog zij vermeld, dat aan
de preek van de humanistische dominee vooraf-
ging een levendige discussie waar hoofdzakelijk
de Amerikaanse politiek onder de loupe werd
genomen, wat daar gemakkelijker gaat als in
Holland omdat er de kloof tussen links en
rechts lang niet zo breed is als bij U. Deze
discussie vond uiteraard ook weer niet in de
kerk plaats maar in voornoemd zaaltje.

Het lijkt mij interessant voor de lezers van
„M. en W.” om van deze voor een Hollandse
humanist enigszins vreemd aandoende menta-
liteit — nietwaar, de Amerikaanse vrienden
kunnen zich moeilijk „buitenkerkelijk” noemen
— kennis te nemen.

STEPHEN PONS
(Salt Lake City — U.S.A.)

Ontvangen boeken

- P. Spigt: „De ballingschap van Multatuli”
(1865—1868). Inleiding van prof. dr G.
Stuiveling. Uitgave: A. G. Schoonderbeek,
Laren. Prijs: f 3,90 ing., f 4,90 geb.
Dr J. Th. Giesen: „Mens, wie zijt gij?”. Uit-
gave: Van Loghum Slaterus, Arnhem. Prijs
f 5,50.
Dr Fritz Kahn: „Het sexuele leven van de
mens”. Twaalfde druk. Uitgave: „Contact”,
Amsterdam en Antwerpen. Prijs f 8,90. Dit
voortreffelijke boek behoeft nauwelijks
enige aanbeveling bij zijn nieuwe druk.
Vermeldenswaard is, dat de arts H. L.
Heyermans, afdelingshoofd van de G.G.G.,

Amsterdam, de door zijn vader in 1936 ver-
zorgde uitgave volgens de nieuwste weten-
schappelijke gegevens heeft bewerkt, zodat
het nu weer up-to-date is.

„Van en over Herman Teirlinck”. Een bro-
chure, verschenen ter gelegenheid van het
vervaardigen der Teirlinckfilm — besteld
door het Belgische ministerie van Openbaar
Onderwijs — waarin Anton v. Duinkerken,
Karel Jonckheere, Julien Kuypers, P. Min-
deraa en Maurice Roelants hun bewonde-
ring uiten voor de Vlaamse schrijver („Het
ivoren aapje”, „Het stille gesternte”,
„Maria Speermalie”, „Het gevecht met de
engel” enz.). Teirlinck zelf vertelt er in uit
zijn jeugdjaren. Uitgave: Manteau, Brussel.

De meeste boeken, in deze rubriek vermeld,
worden nog uitvoeriger besproken.

MENS EN WERELD

Verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bonger. Re-
dactie-secretaris: J. van Straten,
Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon:
21563. Administratie: Bleyenburg-
straat 1, Utrecht. Telefoon: 10163.
Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanis-
tisch Verbond, Utrecht. Advertentie-
tarieven op aanvraag. Kleine adver-
tenties: f 1.— p. regel. Abonne-
mentsprijs: voor leden van het Hu-
manistisch Verbond f 3.— p. jaar,
voor niet-leden f 5.—. Buitenland
f 6.—. Losse nummers: f 0.20.

„Ik ben bang, dokter”

HET boek van dr Silvio G. Fanti „Ik ben bang, dokter...” (uitgave: „Het Wereldvenster”, Baarn) geeft ons een kijk op een bepaalde manier van denken, leven en voelen, die wel ergens in onze tijd zal passen, maar ik geloof niet dat onze tijd alleen hierdoor gekarakteriseerd wordt: ook vroeger heeft men dit soort desintegraties gezien en het is de vraag of hier werkelijk de zwakke en tragische kanten van onze tijd belicht worden.

Het is de biecht van een van het katholieke geloof losgeslagen man, die door seksuele vooroordelen op dwingende wijze voortgedreven wordt en die voortdurend geladen blijkt te zijn met een alles verslindende haat en angst: zijn haat is tegen alles en tegen iedereen gericht. Hij gelooft in niemand meer, onmaskert elk geloof, elke mening, elk standpunt, niet het minst zijn eigen levenshouding. De kerk heeft hem niet kunnen redden, de wetenschap heeft het niet gekund, de politiek heeft het niet gekund. Wat er in zijn particuliere leven geschied is vertelt hij niet, maar het is duidelijk, dat daar geen compensatie te vinden was voor al zijn teleurstellingen en al zijn ressentimenten.

Haat tegen ons zelf en haat tegen anderen gaat vrijwel altijd samen, zij horen bij elkaar en zij vullen elkaar aan. Zij vinden hun oorsprong in diepe angsten en zware schuldgevoelens, die ook hier vrijwel zeker aanwezig waren. Wie zich zelf veracht kan niet zacht of begrijpend tegenover anderen staan en wanneer wij het even doen dan wordt het schuldgevoel er onmiddellijk door vergroot, daarmee de angst, daarmee de eenzaamheid. De benauwde cirkel waarin men ingesloten wordt, omklemmt steeds wurgender en dodelijker.

Deze man is zich min of meer vaag bewust dat zijn mening over allerlei een direct gevolg is van zijn persoonlijke angst. Hierdoor is dit verhaal in hoge mate deprimerend: het geeft het beeld van een man, die op de rand van de zelfmoord leeft en daartoe tenslotte gekomen is.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr.
12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem.
Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek.
L 2888 De Libertijn.

Niet omdat de tijd zo beroerd is, slaat hij de hand aan zichzelf, maar omdat hij zichzelf zo haat en omdat zijn haat het gehele leven raakt.

De kans bestaat dat het boek van Fanti door predikanten van links en rechts, en ook in onze kring, als bron van citaten gehanteerd zal worden. Het cultuurpessimisme, of welke andere emotionele stroming in onze cultuur heeft altijd graag met losse uitspraken geïngelijkt: laat zij dit boek niet vergeten!! Maar laten wij ook niet vergeten dat we in elk krantenbericht altijd wel stemmingmakende citaten kunnen vinden. Het relaas van de patiënt van Fanti is onsaamenhangend, pathetisch en geeft slechts zelden een zwakke schijn van evidentie of overtuiging, behalve dan die van angst en haat.

Het is een zeer angstig boek, maar het is voor mij de vraag of we hier nu werkelijk „de” angst van „onze” tijd in terugvinden. Natuurlijk wel angsten van onze tijd, maar de uitgelezen angst van nu, juist onze tijd, neen die vind ik er niet in. Daarvoor is deze man te blind, te doof geworden. Hij draait in een afschuwelijke kring rond, waar hij niet meer uit kan en niet meer uit wil: de toegestoken hand verwerpt hij.

Ik weet niet of ik dit boek ter lezing moet aanbevelen. Er staan pakkende dingen in, het is indrukwekkend, maar het mist alle zelfdiscipline in het denken, het is door en door wanhopig en ontredder. Niemand zal er gelukkiger door worden, niemand zal er wijzer door worden. Of is het toch ontroerend, ook zonder tederheid, zonder zachtheid, zonder originaliteit, door het lijden dat we er in vinden?
V. W. D. SCHENK.

HUMANISTISCHE WEEKKALENDER

1955

Een prachtig en smaakvol geschenk en een vreugde om zelf te bezitten.

Prijs f 1.75

Bestellingen bij de gemeenschappen of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abonnementenprijs f 3,— per jaar.

Gezocht door Sanatoriumpatient
2e hands PICK-UP

voor langspeelplaten.
Aanbiedingen onder letter B. Sanatorium Stevinstraat 403. Scheveningen.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Rionwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

AURORA OPGERICHT 1887

AMSTERDAM - HERENGRACHT 62 - TEL. 47006-42878

KAPITAAL - LIJFRENTEN - VOLKSVERZEKERINGEN

en . . . het veelgevraagde

AURORA SPAARCERTIFICAAT

(3% RENTE EN EEN GEGARANDEERD SPAARKAPITAAL
OOK NA OVERLIJDEN)

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen